

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-31
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Горбунової Яніни Михайлівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому насильству», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі права 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сьогодні домашнє насильство є гострою проблемою не тільки в одній країні, але й у всьому світі. Його жертвами може стати будь-хто, незалежно від статі, віку чи соціального становища. Наслідки домашнього насильства у вигляді загрози фізичному та психологічному здоров'ю справляють негативний вплив на все подальше життя особи, будь-то жертви чи свідка насильства. Особливо проявила себе ця проблема під час пандемії, спричиненої COVID-19, коли члени родини були ізольовані в одному приміщенні протягом певного періоду часу, а це, в свою чергу, загострювало кризу сімейних стосунків, непорозуміння між різними поколіннями та унеможливлювало особисту реалізацію. В Україні ситуація загострилася і під час повномасштабного вторгнення з боку росії.

В той же час Україна не відмовилася від євроінтеграційного курсу, особливо в частині забезпечення реалізації та захисту прав особи на достатньому рівні, зокрема і у зв'язку з проявами домашнього насильства, а тому розуміє необхідність імплементації міжнародних стандартів в національне законодавство. З огляду на зазначене, необхідність наукового пошуку, спрямованого на розроблення законодавчих змін і доповнень з метою вироблення пропозицій для вдосконалення механізмів захисту особи

від домашнього насильства та пошуку юридичних інструментів протидії такому протиправному явищу є обґрунтованим та не викликає сумнівів, що й обумовило вибір теми, визначило мету та завдання дисертаційного дослідження Яніни Михайлівни Горбунової.

Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень в межах цільової комплексної програми «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (0111u000966).

Мета запропонованого дисертаційного дослідження полягає в отриманні наукових висновків щодо особливостей застосування заходів протидії домашньому насильству щодо кривдників з урахуванням принципів належного адміністрування, виявлення законодавчих прогалин з точки зору забезпечення прав осіб, які притягаються до відповідальності за домашнє насильство, захисту постраждалих від домашнього насильства осіб, а також визначення шляхів вдосконалення законодавства (с. 6, 7). На досягнення вказаної мети було сформульовано десять завдань (с. 7), які були досягнені і зафіксовані як наукова новизна одержаних результатів (с. 8-11), а також висвітлені у загальних висновках (с. 150-157).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Під час виконання дисертаційної роботи відповідно до поставленої мети і вирішуваних завдань було застосовано загальнонаукові методи дослідження. Зокрема, за допомогою статистичного порівняння досліджено тенденції зміни показників домашнього насильства в умовах карантинних обмежень та під час дії правового режиму воєнного стану. Завдяки логічному методу проаналізовані основні терміни і поняття, що визначають зміст цього дослідження, системний метод дозволив дослідити систему законодавства про протидію домашньому насильству. Такі логічні методи дослідження, як індукція і дедукція дозволили зробити висновки про

природу термінового заборонного припису. За допомогою формально-юридичного методу проаналізовано проблеми вдосконалення правового механізму притягнення особи до відповідальності за домашнє насильство. Цей метод також був застосований при тлумаченні та аналізі нормативних положень, що визначають порядок застосування заходів протидії домашньому насильству.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної праці Я. М. Горбунової полягає в тому, що подана робота є одним з перших в адміністративно-правовій науці України комплексним дослідженням, присвяченим характеристиці адміністративно-правовому забезпеченню протидії домашньому насильству через призму забезпечення основних прав людини, з урахуванням євроінтеграційних змін і доповнень до законодавства України.

Здійснений аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про наявність елементів наукової новизни. Найбільш суттєвими науковими положеннями у поданій дисертації, на наше переконання, є те, що дисертанткою уперше: доведено, що терміновому заборонному припису властиві всі ознаки адміністративного акта: це рішення адміністративного органу – уповноваженого підрозділу Національної поліції; воно приймається в односторонньому порядку; в ньому міститься зобов'язання або заборони, адресовані особі; має зовнішній характер спрямування; з'ясовано, що терміновий заборонний припис за своїм характером є несприятливим для особи адміністративним актом, що потребує мотивування та зазначення строків і порядку його оскарження; доведено, що при розгляді справ про винесення термінового заборонного припису мають застосовуватися принципи належного адміністрування, зокрема, провадження із винесення термінового

заборонного припису має здійснюватися з урахуванням Закону України «Про адміністративну процедуру».

Окрім того, у роботі було удосконалено: класифікацію видів домашнього насильства за підставою характеру відносин між кривдником і постраждалою особою та їх правовим статусом і фактичним положенням; характеристику домашнього насильства через виокремлення властивих йому ознак: по-перше, протиправності; по-друге, наявності умислу на протиправні дії; по-третє, посягання на права та свободи особи; по-четверте, завдання або потенційна можливість завдання шкоди постраждалій особі; по-п'яте, зв'язаність кривдника та постраждалої особи особливими відносинами – вони або є членами сім'ї чи родичами, які спільно проживають, або ж є колишнім подружжям, або іншими особами, яких пов'язує спільне проживання; по-шосте, може проявлятися як через дії, так і через бездіяльність; але крім цього, домашнім насильством є погрози вчинення фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства; по-шосте, кривдник через насильство домінує над постраждалою особою або контролює її; натомість ознака повторюваності (циклічності) не віднесена до обов'язкових для кваліфікації домашнього насильства як адміністративного правопорушення.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні висновки й практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях.

Основні положення та висновки, що сформульовані у дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях, зокрема у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, та тезах доповідей на наукових

конференціях та круглих столах. Зазначене свідчить про те, що результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані на міжнародних та всеукраїнських наукових заходах.

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження та мають логічну побудову. Робота складається із анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 187 сторінки, з яких 157 сторінок - основного тексту, список використаних джерел з 232 найменувань займає 28 сторінок.

Розділ перший *«Теоретико-правові основи протидії домашньому насильству»* містить чотири підрозділи, які присвячені дослідженню: 1) стану наукового вивчення проблематики протидії домашньому насильству; 2) детермінантам та сутності домашнього насильства; 3) адміністративно-правовому регулюванню протидії домашньому насильству; 4) європейським стандартам протидії домашньому насильству та напрямів державної політики щодо їх впровадження в Україні.

У даному розділі, з-поміж іншого, наголошується, що будучи протиправним діянням, домашнє насильство може проявлятися в різноманітних формах. Але в будь-якому разі такому насильству приманні ознаки, що закріплені в законодавстві та характеризують діяння саме як домашнє насильство. Авторкою зроблено висновок, що законодавство про протидію домашньому насильству утворює систему, яку можна побудувати залежно від юридичної сили нормативних актів: Конституція України, міжнародні акти, національні закони, підзаконні акти. При цьому так звані «акти м'якого права» слугують підґрунтям для подальшого розвитку та вдосконалення законодавства у сфері протидії домашньому насильству.

Цілком погоджуємось з висновком про те, що державна політика щодо подолання домашнього насильства реалізується за такими напрямками, як:

попередження (що передбачає формування в українському суспільстві нульової толерантності до насильства та посилення готовності протидіяти його проявам), *послуги та захист* (що потребує забезпечення постраждалим особам доступу до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, та створення механізмів захисту таких осіб), *притягнення до відповідальності* (притягнення кривдника до передбаченої законом відповідальності та зміну моделі його поведінки), *розбудова нової системи всеохоплюючого реагування на насильство*.

У другому розділі «Загальна характеристика адміністративно-правової протидії домашньому насильству» досліджено суб'єкти, заходи адміністративно-правової протидії домашньому насильству; адміністративну відповідальність за домашнє насильство; шляхи вдосконалення законодавства України про протидію домашньому насильству.

Зокрема, автор у роботі орієнтувалася на широкий підхід до визначення суб'єктів протидії домашньому насильству, завдяки якому окреслив усіх суб'єктів, які так чи інакше дотичні до протидії насильству. Крім запропонованого законодавцем поділу суб'єктів на види, у роботі виокремлено наступні групи: 1) суб'єкти, наділені владними повноваженням, 2) суб'єкти, на яких покладено певні завдання – підтримки й допомоги постраждалим від домашнього насильства, але які не наділені для їх реалізації владними повноваженнями, 3) приватні особи, які за власною волею можуть вчиняти дії, спрямовані на протидію домашньому насильству. Проведена класифікація суб'єктів дозволила в повній мірі надати характеристику окремим групам суб'єктів, проаналізувати їх повноваження, права та обов'язки.

Окремої уваги у роботі отримало висвітлення питань притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство, не лише з точки зору правової регламентації, але й судової практики. Це дозволило

окреслити наявні проблеми та виробити шляхи удосконалення законодавства України про протидію домашньому насильству. Вважаємо цілком доречними та необхідними пропозиції автора про внесення змін до законодавства для закріплення вимоги щодо зазначення в терміновому заборонному приписі інформації про строки та порядок його оскарження; права відмовити у винесенні термінового заборонного припису стосовно кривдника за заявою постраждалої особи до поліції. Також підтримуємо думку здобувача, що з урахуванням європейських стандартів протидії домашньому насильству в адміністративно-деліктному законодавстві має бути закріплено лише склад такого проступку, як невиконання кривдником термінового заборонного припису та неповідомлення ним уповноважених підрозділів Національної поліції про місце свого перебування.

Дотримання академічної доброчесності. Вивчення представлених рукопису та анотації дисертації Горбунової Я.М. на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому насильству» призвело до висновків про ідентичність анотації і основних положень дисертації та не дає підстав констатувати допущення дисертанткою порушень академічної доброчесності.

Усе викладене дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову роботу та її відповідний теоретико-методологічний рівень, самостійність написання, наявність наукової новизни.

Разом із тим вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення, а також висловити наступні зауваження:

1. Підрозділ 1.4. дисертаційного дослідження «Європейські стандарти протидії домашньому насильству та напрямки державної політики щодо їх впровадження в Україні» присвячено аналізу основних положень і правил, яких держава має дотримуватись, щоб забезпечити належне реагування на факти домашнього насильства, викладених в Стамбульській конвенції, яка з 01.11.2022 року набула чинності в Україні. Не заперечуючи важливість

зазначеного міжнародного документа, зокрема в частині спрямованості на протидію домашнього насильства, поза увагою автора залишилися інші міжнародні акти, які так само закладають стандарти забезпечення прав жінок, рівності чоловіків і жінок, осуду з боку держави насильства щодо жінок, зокрема домашнього.

2. У підрозділі 2.1. «Суб'єкти протидії домашньому насильству» досліджується інституційна складова протидії домашньому насильству, яка представлена суб'єктами протидії домашньому насильству. У роботі автору вдалося виокремити систему таких суб'єктів, показати зв'язки між ними, їх ієрархічну підпорядкованість. Під час поділу суб'єктів на види здобувач виділяє приватних осіб, які за власною волею можуть вчиняти дії, спрямовані на протидію домашньому насильству, при цьому їх характеристику, аналіз прав та обов'язків зазначених осіб залишено поза увагою.

3. Підрозділ 2.2. дисертації присвячено заходам адміністративно-правової протидії домашньому насильству, серед яких автором виділено: взяття особи на профілактичний облік; винесення тимчасового заборонного припису; притягнення особи до адміністративної відповідальності за домашнє насильство; направлення особи на програму для кривдників; надання захисту та допомоги постраждалим особам. Кожен із згаданих заходів отримав достатнє висвітлення у підрозділі 2.2. При цьому питання адміністративної відповідальності розкриваються вже у підрозділі 2.3. роботи. Тому виникають питання щодо пояснення місця адміністративної відповідальності серед заходів протидії домашньому насильству та обґрунтування її призначення серед напрямів державної політики для подолання домашнього насильства.

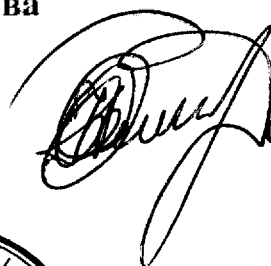
Загальний висновок. Дисертація Горбунової Я.Н. «Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому насильству» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем,

розв'язує конкретне наукове завдання, є актуальною, завершеною і такою, що має теоретичну і практичну значущість. Сформульовані зауваження здебільшого мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи.

Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його авторка Яніна Михайлівна Горбунова заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого**

О.М. Соловйова

Підпис *Соловйової О.М.*
Засвідчую
Нач.ВК *[Signature]*
* *07* *2022* р.